

Dr inż. Barbara SYKUT
Mgr inż. Konrad KOWALIK
Inż. Waldemar SKRZYPIK
Wydział Mechaniczny Politechniki Lubelskiej
Katedra Inżynierii Procesowej, Spożywczej i Ekotechniki

STAN I TENDENCJE ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE®

Współczesne rolnictwo ekologiczne to system produkcji rolnej oparty na równowadze celów ekonomicznych, ekologicznych i społecznych, dostarczający żywność wysokiej jakości. W Polsce rolnictwo ekologiczne jest nadal w fazie rozwoju. Jednak z roku na rok zarówno koncepcja gospodarstw wiejskich jak i ich stan wskazują na to, że jesteśmy krajem rozwijającym się w tej dziedzinie.

Słowa kluczowe: rolnictwo ekologiczne, żywność ekologiczna, rynek zbytu żywności ekologicznej, dopłaty.

WPROWADZENIE

Rolnictwo ekologiczne jest specyficzną formą gospodarowania i produkcji żywności. Żywność wytwarzana jest metodami naturalnymi w czystym i bezpiecznym środowisku, bez nawozów sztucznych i syntetycznych środków ochrony roślin, antybiotyków, hormonów wzrostu i genetycznie modyfikowanych organizmów. Zadaniem rolnictwa ekologicznego jest nie tylko produkcja żywności o wysokich parametrach jakościowych w zrównoważonym środowisku przyrodniczym, ale także ochrona i dbałość o jakość całego środowiska naturalnego, w którym rolnictwo funkcjonuje.

Przede wszystkim jest to system wpływający pozytywnie na środowisko przyrodnicze, co też przyczynia się do osiągnięcia szeroko rozumianych korzyści rolnośrodowiskowych. Z drugiej jednak strony rolnictwo ekologiczne jest odpowiedzią na zmieniającą się strukturę popytu na rynku. Konsumenty skłaniają się ku tym produktom, chcą je kupować i zazwyczaj płacą za nie wyższą cenę niż za produkty, które nie zostały wytworzone takimi metodami. Zgodnie z tym podejściem **system rolnictwa ekologicznego jest systemem rynkowym**. Szybki rozwój sektora rolnictwa ekologicznego znajduje odzwierciedlenie we wzroście podaży wysoko jakościowych produktów rolnictwa ekologicznego. Pochodną wzrostu sektora rolnictwa jest wzrost liczby jednostek certyfikujących odpowiedzialnych za kontrolę i certyfikację. W 2010 r. takie kontrole przeprowadzało 10 upoważnionych jednostek certyfikujących. Kolejne jednostki składają do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi wnioski o upoważnienie do przeprowadzania kontroli.

Żywność z gospodarstw ekologicznych jest postrzegana jako zawierająca zdecydowanie mniej zanieczyszczeń obcych, czyli zdrowsza niż produkowana konwencjonalnymi metodami. Jednak należy zaznaczyć, że rośliny uprawiane w ten sposób dają średnio o 20% niższe plony, niż produkowane konwencjonalnie [2,3].

Polska ma dobre warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego ponieważ:

- posiadamy obszary nieskażone, na których można produkować żywność, wysokiej jakości,

- następuje wzrost zamożności społeczeństwa i popytu na bezpieczną, krajową żywność,
- obserwuje się wzrost importu żywności ekologicznej z Polski,
- następuje wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- obserwuje się korzystną zmianę modelu odżywiania mieszkańców Polski,
- istnieje możliwość uzyskiwania środków finansowych na tworzenie i funkcjonowanie gospodarstw ekologicznych [7].

Celem artykułu jest zaprezentowanie stanu i tendencji rozwojowych rolnictwa ekologicznego w Polsce.

ROZWÓJ ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE

Najnowsze dane wskazują, że rolnictwo ekologiczne w Polsce stale się rozwija, o czym świadczyć może ciągle zwiększająca się liczba producentów ekologicznych. Według stanu na dzień 31 grudnia 2010 r., w Polsce kontrolą jednostek certyfikujących objętych było ponad 20 tysięcy gospodarstw ekologicznych, to jest o 20% więcej w stosunku do roku 2009. Dla porównania, w 2009 roku działalność w zakresie rolnictwa ekologicznego prowadziło ponad 17 tysięcy producentów i było to o 15 % więcej niż w roku 2008.

Liczba gospodarstw ekologicznych w 2010 r. wynosiła 20 956, z czego najwięcej było w województwach: zachodniopomorskim (2 392), warmińsko-mazurskim (2 288) oraz małopolskim (2 183). Jeżeli chodzi o ilość przetwórci to dominuje województwo mazowieckie (47), lubelskie i wielkopolskie (36) oraz małopolskie (27).

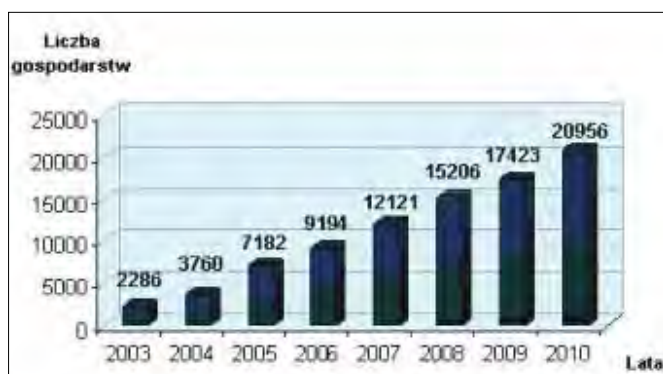
W latach 2003-2010 powierzchnia użytków ekologicznych w Polsce wzrosła 8,5-krotnie i obecnie stanowi 2,8% całej powierzchni użytkowanej rolniczo. Obecnie średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych przekracza 25 ha przy średniej krajowej 10 ha dla gospodarstw konwencjonalnych.

Najwięcej powierzchni użytkowanej ekologicznie znajduje się w województwie zachodniopomorskim (100 215 ha), warmińsko-mazurskim (76 768 ha), mazowieckim (44 748 ha) oraz podlaskim (42 692 ha).

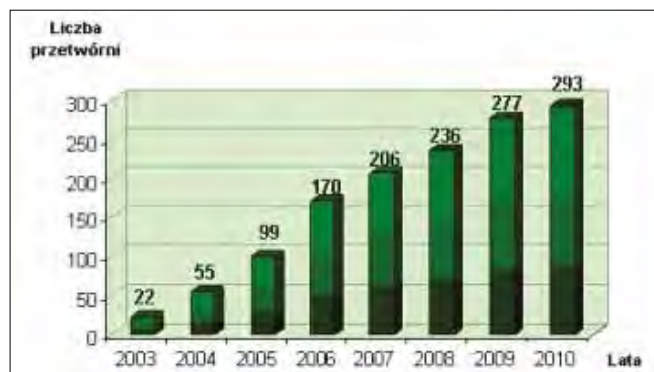
Tabela1. Powierzchnia upraw rolnych, liczba gospodarstw oraz przetwórnicy ekologicznych znajdujących się w systemie rolnictwa ekologicznego w podziale na województwa w 2010 roku [1, 8, 10]

Województwo	Powierzchnia upraw rolnych [ha]	Liczba gospodarstw rolnych	Liczba przetwórnicy ekologicznych
dolnośląskie	39781,83	1248	11
kujawsko-pomorskie	7661,70	340	13
lubelskie	34754,60	2013	36
lubuskie	36376,21	839	5
łódzkie	7656,53	436	16
małopolskie	20908,72	2183	27
mazowieckie	44748,16	2013	47
opolskie	2724,09	83	3
podkarpackie	31950,43	2127	22
podlaskie	42692,44	2040	6
pomorskie	23222,19	665	15
śląskie	4443,57	243	13
świętokrzyskie	13276,36	1255	10
warmińsko-mazurskie	76768,57	2288	10
wielkopolskie	31346,57	791	36
zachodnio-pomorskie	100215,10	2392	23
Razem	518527,10	20956	293

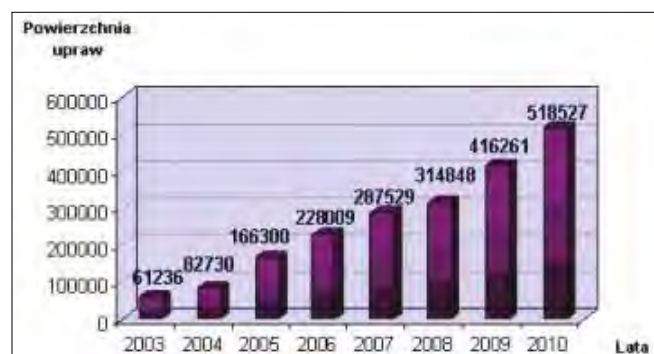
W ostatnich latach możemy zauważyć również stałą dynamikę rozwoju rolnictwa ekologicznego, zarówno liczby gospodarstw ekologicznych (rysunek 1), liczby przetwórnicy (rysunek 2), oraz powierzchni upraw będących w systemie rolnictwa ekologicznego (rysunek 3).

Rys. 1. Liczba gospodarstw w systemie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2003-2010 [4, 8, 10].

Rys. 2. Liczba przetwórnicy w systemie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2003-2010 [4, 8, 10].

Rys. 3. Powierzchnia upraw użytkowanych zgodnie z przepisami o rolnictwie ekologicznym w Polsce w latach 2003-2010 [8,10].

Wejście Polski do struktur Unii Europejskiej uruchomiło szereg mechanizmów wspierających rozwój rolnictwa ekologicznego. Wyrazem wsparcia finansowego ze strony państwa dla produkcji ekologicznej są dopłaty udzielane gospodarstwom, które spełniają wymogi obowiązujące w tymże rolnictwie, tj. zgodnie z zasadami Rozporządzenia Rady (WE) Nr 2092/91 i 1804/99. Od 2004 roku dla rolnictwa ekologicznego udzielane są dwa rodzaje dopłat:

1. Dopłata do kosztów kontroli

Kontrola gospodarstw ekologicznych będących w okresie przestawiania jak i w tych, które posiadają już certyfikaty odbywa się raz w roku. Oprócz zapowiedzianych kontroli jednostka certyfikująca może przeprowadzać także kontrole wyrwykowe zapowiedziane lub niezapowiedziane. W przypadku pozytywnych wyników kontroli rolnik może uzyskać dopłatę, której wysokość częściowo rekompensuje poniesione koszty. Zarówno koszt kontroli jak i wysokość dopłaty zależy od wielkości powierzchni gospodarstwa. Stawki dopłaty na dofinansowanie kosztów kontroli gospodarstwa ekologicznego oraz zasady jej udzielania ustalane są corocznie w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Rolnik, któremu udzielono dopłaty zobowiązany jest do prowadzenia dokumentacji i odrębnej ewidencji wykorzystania dopłat.

2. Dopłata do powierzchni (hektara) upraw ekologicznych

Dopłata udzielana jest producentowi rolnemu, który prowadzi działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym o powierzchni co najmniej 1 ha użytków rolnych i zobowiąże

się do realizacji pakietu zgodnie z planem działalności rolnośrodowiskowej oraz przestrzegania zasad zwykłej dobrej praktyki rolniczej w całym gospodarstwie. Za działalność rolniczą uważa się produkcję roślinną i zwierzęcą, w tym również produkcję materiału siewnego, szkółkarskiego, hodowlanego i reprodukcyjnego, produkcję warzywniczą, roślin ozdobnych i grzybów uprawnych, sadownictwo, hodowlę i produkcję materiału zarodowego ssaków, ptaków i owadów użytkowych, produkcję zwierzęcą oraz chów i hodowlę ryb. **Rolnik nie musi posiadać udokumentowanych kwalifikacji rolniczych.**

Wysokość dopłat do rolnictwa ekologicznego została zróżnicowana w zależności od rodzaju uprawy, w podziale na uprawy rolnicze, użytki zielone i uprawy warzywnicze oraz uprawy sadownicze, w tym jagodowe. W tabeli 2 przedstawiono stawki dopłat do gospodarstw o powierzchni użytków rolnych mniejszej niż 100 ha [1,9].

Tabela 2. Stawki dopłat dla gospodarstw o powierzchni użytków rolnych mniejszej niż 100 ha (stawki podstawowe) [1, 9]

Nazwa pakietu	Dopłata PLN/ha
Uprawy rolnicze (bez certyfikatu)	680
Uprawy rolnicze (z certyfikatem)	600
Trwałe użytki zielone (bez certyfikatu)	330
Trwałe użytki zielone (z certyfikatem)	260
Uprawy warzywnicze (bez certyfikatu)	980
Uprawy warzywnicze (z certyfikatem)	940
Uprawy specjalne – sadownicze i jagodowe (bez certyfikatu)	1800
Uprawy specjalne – sadownicze i jagodowe (z certyfikatem)	1540

WIELKOŚĆ RYNKU ZBYTU ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ

Rynek żywności ekologicznej w Polsce, a także w większości krajów Europy Środkowej i Wschodniej, znajduje się w początkowej fazie rozwoju. W krajach tych ma on wiele cech wspólnych i to zarówno po stronie popytu, jak i podaży. Charakteryzuje go stosunkowo niewielki rodzimy popyt na produkty ekologiczne, niski udział regularnych nabywców oraz niedostateczny poziom wiedzy konsumentów na temat kontroli, certyfikacji i oznakowania produktów ekologicznych.

Polska ma zdecydowanie mniejsze doświadczenia w dystrybucji żywności ekologicznej, wynika to m.in. z późniejszego przyjęcia regulacji prawnych określających kryteria rolnictwa ekologicznego i oznakowania jego produktów. Rynek żywności ekologicznej jest niewielki, charakteryzuje go znaczne rozproszenie, słabe dostosowanie podaży do miejsca występowania popytu. Po stronie produkcji występują gospodarstwa, które mają niewielką siłę rynkową. Nadmierne rozproszenie produkcji wpływa na istnienie wielu trudności ze zbytem, co jest najczęstszym powodem rezygnacji rolników

z prowadzenia gospodarstwa ekologicznego, a z drugiej strony - jest podstawową przyczyną słabo rozbudowanego obrotu hurtowego, którego funkcjonowanie ma ważne znaczenie nie tylko w aspekcie zaopatrzenia rodzimego rynku, ale również perspektyw wzrostu eksportu żywności ekologicznej.

Znajdujemy się obecnie na etapie budowania trwałych kanałów dystrybucji żywności. Wprawdzie niektóre sklepy mają już pewne doświadczenie w tej dziedzinie, jednak napotykają trudności w zapewnieniu ciągłości dostaw odpowiednio do wielkości zgłaszanego popytu.

Obecnie na sferę dystrybucji składa się około 20 hurtowni oraz około 220 sklepów zajmujących się handlem żywnością ekologiczną (z pominięciem punktów sprzedaży obejmujących kilka do kilkunastu produktów). Głównym kanałem zbytu żywności ekologicznej oprócz sprzedaży bezpośredniej z gospodarstwa, są sklepy specjalistyczne z tzw. zdrową żywnością, które pierwsze zainaugurowały sprzedaż pośrednią na polskim rynku. Charakteryzują się one niewielką powierzchnią sprzedażową, co mocno ogranicza wielkość oferty żywności ekologicznej. Sklepy specjalistyczne cechują dwie podstawowe słabości:

1. oferują one wąski, niemal podstawowy asortyment produktów ekologicznych,

2. prowadzą politykę asortymentową opartą na zróżnicowanych produktach, w tym również na żywności nieprawomocnie oznakowanej jako ekologiczna, co podważa ich wiarygodność.

Sklepy te są słabo porównywalne ze sklepami specjalistycznymi krajów Unii Europejskiej, głównie ze względu na wielkość i szerokość asortymentu. Większość z nich oferuje asortyment do 200 produktów, tymczasem w niemieckich sklepach wynosi on 2000-3000 produktów. Ponadto sklepy te w Polsce nie są certyfikowane, co oznacza, że sprzedają nie tylko atestowane produkty ekologiczne, ale również żywność dietetyczną, funkcjonalną oraz tzw. pseudoekoproducty czyli nie spełniające ściśle określonych kryteriów stanowiących podstawę do ich określonego oznakowania [4, 5,6].

Jak wynika z badań Łuszczak-Bakuły przeprowadzonych w 2006 roku w 45 sklepach specjalistycznych z żywnością ekologiczną, większość, tj. 37,8%, miała w ofercie od 40 do 60% produktów ekologicznych, natomiast do 100% tych produktów miało 13,3% sklepów. W niektórych z nich trudno było stwierdzić, czy żywność ekologiczna stanowi ofertę podstawową czy uzupełniającą. Nadmierne rozszerzanie oferty o produkty nieekologiczne prowadzi do tego, że w zasadzie część z nich, ze względu na duże zróżnicowanie produktów, nie miała typowego charakteru sklepów specjalistycznych. Wpływało to także negatywnie na ocenę oferty przez nabywców.

PODSUMOWANIE

Rolnictwo ekologiczne w Polsce, mimo że jest w fazie rozwoju, ma szansę stać się znaczącym elementem polskiego rolnictwa oraz wejść na zachodnie rynki zbytu nasycone żywnością wytwarzaną metodami konwencjonalnymi. Rynek żywności w ostatnich latach ulega znaczącej dywersyfikacji, co związane jest przede wszystkim z postępującym zróżnicowaniem oczekiwań różnych grup konsumentów wobec żywności. Odpowiedzią na te oczekiwania jest między innymi żywność pochodząca z gospodarstw ekologicznych.

W latach 2003-2010 powierzchnia użytków ekologicznych w Polsce wzrosła 8,5-krotnie i stanowi 2,8% całej powierzchni użytkowanej rolniczo, a średnia powierzchnia gospodarstw ekologicznych przekracza 25 ha przy średniej krajowej 10 ha dla gospodarstw konwencjonalnych.

LITERATURA

- [16] http://rolnictwoekologiczne.org.pl/13_139.html
- [17] KRUPA J., KRUPA K. 2007. *Rolnictwo ekologiczne czynnikiem gwarancji jakości żywności oraz zdrowia konsumenta*. s. 458-478 (www.rsi.podkarpackie.pl/praktyki/publikacje/.../146%20Krupa.pdf)
- [18] KRZEMIŃSKI A. 2001. *Żywność ekologiczna*. Polityka, nr 7.
- [19] KUMIDER J., ZIELNICA J. 2004. *Ekologiczne aspekty pozyskiwania i przetwarzania żywności*. Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, s. 85.
- [20] ŁUCZKA-BAKUŁA W. 2006. *Przeobrażenia na rynku żywności ekologicznej*. Przemysł Spożywczy nr 1/2004, s. 89.
- [21] ŁUCZKA-BAKUŁA W. 2007. *Rynek Żywności Ekologicznej*. Warszawa, s. 174-184.
- [22] PILARSKI S., GRZYBOWSKA M., BRZEZIŃSKI M. 2003. *Rynek żywności ekologicznej*.
- [23] SIEDLAREK A. 2010. *Nadzór IJHARS nad rolnictwem ekologicznym w 2009 roku*. Wiedza i jakość. Nr 1 (17)/2010.
- [24] www.ijhar-s.gov.pl—stan na rok 2010
- [25] www.minrol.gov.pl/Pol/jakość-zywnosci/rolnictwo-ekologiczne

STATUS AND TRENDS OF DEVELOPMENT OF ORGANIC AGRICULTURE IN POLAND

SUMMARY

Modern farming is a system of agricultural production based on balanced economic, ecological and social, providing high-quality food. Organic farming in Poland is still under development. However, from year to year, both the concept of rural households and their condition suggests that we are a developing country in this field.

Key words: *ecological agriculture, organic food, organic food control, subsidies.*